## משנה

משנתינו מביאה את הדין השישי שבו נחלקו אדמון וחכמים: הַתובע את חבירו בטענה שלוה ממנו ממון ומוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהַלָּה – הנתבע הוֹצִיא שטר מכירה, שֶׁמָּכַר לוֹ התובע אֶת הַשָּׂדֶה לאחר זמן פרעון החוב הכתוב בשטר, אַדְמוֹן אוֹמֵר, יָכוֹל הוּא הנתבע, שֶׁיֹּאמַר לתובע שטרך מזויף או פרוע, שהרי אֵילּוּ חָיִיתִי חַיָּיב לְךָ את מה שכתוב בשטר ההלוואה שהוצאת עלי, חָיָה לְךָ להפרע אֶת החוב שֶׁלְּךָ, כְּשֶׁמָּכַרְתָּ לִי אֶת הַשָּׂדֶה, כלומר, היה עליך לקחת את דמי השדה תמורת החוב, כיון שהגיע זמן פרעונו. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אין טענת הנתבע מתקבלת, אלא אנו אומרים שזֶּה התובע חָיָה פָּקֵחַ כְּשֶׁמָּכַר לוֹ לנתבע אֶת הַקַּרְקַע, מִפְּנֵי שֶׁעכשיו, כשיש לנתבע קרקע, הוּא [–התובע] יָכוֹל לְמַשְׁכְּנוֹ, שכן קרקע הלוה משועבדת לחובו, ויוכל התובע לגבות אותה, אם לא יפרע לו הנתבע.

* * *

## גמרא

שואלת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן – מהו טעמם של חכמים החולקים על אדמון, הרי שַׁפִּיר קָאָמַר אַדְמוֹן, שבודאי לא היה מוכר התובע לנתבע את השדה, אילו באמת היה חייב הנתבע בסף לתובע.

הגמרא מבארת את המחלוקת ביניהם: בְּאַתְרָא דְּיָהֲבֵי זוּזֵי וַהֲדַר כָּתְבֵי שְׁטָרָא – כשנמכרה השדה במקום שנותנים בסף, ורק אחר כך כותבים את שטר המכר, כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי דְּמָצֵי אָמַר לֵיהּ – לדעת הכל יכול הנתבע לומר למוכר, חָיָה לְךָ לְפָרֵעַ אֶת החוב שֶׁלְּךָ, כְּשֶׁמָּכַרְתָּ לִי אֶת הַשָּׂדֶה. כִּי פְּלִיגֵי בְּאַתְרָא דְּכָתְבֵי שְׁטָרָא וַהֲדַר יָהֲבֵי זוּזֵי – מחלוקתם היא במקום שכותבים את השטר תחילה, ואחר כך נותנים את הכסף, אַדְמוֹן סָבַר שאינו יכול לומר שכתב לו שטר מכירה בכדי שיוכל למשכנו, שאם כן אֵיכָעֵי לֵיהּ לְמֵימַר מוֹדָעָא – היה צריך התובע למסור מודעא לפני עדים, שזו היתה כוונתו במכירה, וכיון שלא מסר מודעא, הרי הודה שחובו לא קיים. וְרַבָּנַן סָבְרֵי שהתובע לא יכל למסור מודעא, שכן חַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ, וְחַבְרָא דְּחַבְרָךְ, חַבְרָא אִית לֵיהּ – חברך חבר יש לו, וגם לחבר חברך יש חבר, ואם כן, היתה מסירת המודעא מתפרסמת, והיה שומע על כך הנתבע, והיה מסרב לקנות את השדה.

## משנה

הדין השביעי שבו נחלקו אדמון וחכמים: שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה, וזמן ההלוואה של שטר אחד מאוחר מזמנו של השני. אַדְמוֹן אוֹמֵר, יכול המלוה השני לטעון כלפי בעל השטר הראשון שטרך פרוע או מזויף, שהרי אֵילּוּ באמת חָיִיתִי חַיָּיב לְךָ, כֵּיצַד אֲתָה מֵמֶנִּי אחרי כן, הרי היית יכול לגבות ממני את חובך, ולא היית צריך לשעבד את עצמך בהלוואה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אין טענה זו מתקבלת, ושני השטרות קיימים, ולכן זֶה גּוֹבֶה שְׁטַר חוֹבוֹ, וְזֶה גּוֹבֶה שְׁטַר חוֹבוֹ.

* * *

## גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים השייכת למשנתינו: אִתְּמַר, שְׁנַיִם שֶׁהוֹצִיאוּ שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה, ולשניהם אין כסף לפרוע את חובותיהם, אלא רק קרקעות שמשועבדות לחוב. רַב נַחְמָן אָמַר, זֶה גּוֹבֶה את חובו מקרקעו של השני, וְזֶה [–השני] גּוֹבֶה את חובו מקרקעו של הראשון. רַב שֵׁשֶׁת אָמַר, הַפּוֹכֵי מַטְרְתָּא לָמָּה לִי – מדוע להחליף משאות במשקל שוה, כלומר, כשם שאין תועלת להחליף בין משא ימין למשא שמאל כששניהם שוים, כך אין תועלת להחליף קרקעות בין שני אנשים אלו, אֶלָּא זֶה עוֹמֵד [–ממשיך להחזיק] בַּקרקע שֶׁלּוֹ, וְזֶה עוֹמֵד בַּקרקע שֶׁלּוֹ, ואין הם גובים את חובם.

הגמרא מפרשת את מחלוקתם: דְּכוּלֵּי עָלְמָא – הכל מודים, באופן שיש לראשון רק קרקע עִידִּית, וְגם לשני יש רק קרקע עִידִּית, או בֵּינוֹנִית וּבֵינוֹנִית – או שלשניהם יש רק קרקע בינונית, או זִיבּוּרִית וְזִיבּוּרִית – או שלשניהם יש רק קרקע זיבורית, שבאופנים אלו שניהם אינם גובים את חובם, משום שזֹּאת, הַפּוֹכֵי מַטְרְתָּא הוּא, כלומר, אין כל תועלת בגביית החוב, ולכן שניהם עומדים בשלהם. כִּי פְּלִיגֵי – אימתי נחלקו, באופן דְּאִית לֵיהּ לְחַד – שיש לאחד מהם קרקע בֵּינוֹנִית בלבד, וּלְחַד – ולשני יש רק קרקע זִיבּוּרִית. רַב נַחְמָן סָבַר, זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה – כל אחד מהם גובה את קרקע חבירו בחובו, קָסָבַר – מפני שהוא סובר כְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין, כלומר, מה שאמרו חכמים שבעל חוב גובה מ'בינונית', שמים זאת בקרקעותיו של הלוה, ואף שאצל שאר העולם קרקע זו נחשבת בעידית או זיבורית, ולכן אָתֵי בַּעַל זִיבּוּרִית, וְגָבֵי לֵיהּ לְבֵינוֹנִית – יבוא האחד שיש לו רק זיבורית ויגבה את השדה הבינונית שיש לבעל חובו, כיון שהיא הקרקע היחידה שלו, דְּהָווּ גַּבֵּיהּ עִידִּית – ומעתה לאחר שיש לו שני קרקעות נמצא שזו היא קרקעו הטובה ביותר, מבין שתי הקרקעות שיש לו, וְאָתָא הַהוּא – ולכך חוזר בעל הבינונית, שממנו נגבתה הקרקע הזו, וְשָׁקִיל מן השני את הזִּיבּוּרִית, ואם כן, לדעת רב נחמן, יש תועלת בגביית החובות, ואין זו הפוכי מטרתא, שכן בעל הזיבורית קיבל במקומה קרקע טובה יותר. וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר, אין שנים אלו גובים את חובם זה מזה, שכן הַפּוֹכֵי מַטְרְתָּא לָמָּה לִי – אין כל תועלת בגבייתם, שכן קָסָבַר רב ששת, שכְּשֶׁלּוֹ כָּל אָדָם הֵן שָׁמִין – מה שמחשיבים קרקע כעידית, בינונית או זיבורית היינו לפי איך שנחשבת כלפי לשאר קרקעות העולם, ולכן אף אם גובה בעל הזיבורית את הקרקע הבינונית מן השני, הרי דינה עדיין כבינונית, אף שכלפי שדותיו של הלוה הרי היא 'עידית', ולכן בנידון שלנו סוֹף סוֹף, כִּי אָתֵי הַהוּא – השני לגבות את חובו, בֵּינוֹנִית דְּנַפְּשִׁיהּ קָשָׁקִיל – חוזר הוא ונוטל את הבינונית שלו עצמו שנתן לראשון, ואם כן אין כל תועלת בכך שיגבו בעלי החוב את חובם, ולכן סובר רב ששת שאין חובות אלו נגבים, וכל אחד ישאר בשלו.

הגמרא מקשה על ביאור זה במחלוקת: וְלִרַב נַחְמָן, הסובר זה וזה גובה משום שבעל הזיבורית גובה תחילה את הבינונית מבעל הבינונית ולאחר מכן הלה גובה ממנו רק זיבורית, מַאי חָזִית – מה ראית לומר, דְּאָתֵי בַּעַל זִיבּוּרִית בָּרִישָׁא – שבא בעל הזיברית תחילה לגבות חובו מבעל הבינונית, ובית דין מגבים אותו ראשון, ואז יש אמנם תועלת בגביית החוב, כמבואר לעיל, לֵיתֵי בַּעַל בֵּינוֹנִית בָּרִישָׁא וְלִיגְבֵּי זִיבּוּרִית – יבוא בעל הבינונית תחילה לגבות את חובו, ויגבה זיבורית, וְכשיבוא חבירו לגבות ממנו לֵיהֲדַר וְלִיגְבֵּי נַיְהֲלֵיהּ – יחזור ויתן לחבירו את הזיבורית בשביל חובו, והרי באופן זה לא תהיה שום תועלת בגביית החוב. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – אכן לא נצרך דינו של רב נחמן אלא באופן דְּקָדֵים תַּבָעֵיהּ – שבעל הזיבורית קדם ותבע את בעל הבינונית, ולכן הוא גובה את חובו תחילה.

הגמרא מקשה גם על תירוץ זה: סוֹף סוֹף, כִּי אָתוּ לְמִגְבֵי, כֻּלְּהֵי חֲדֵי קָאָתוּ – כשהם באים לגבות, הם באים ביחד, ואין יתרון למי שתבע ראשון, שכן שניהם הוציאו את שטרותיהם בבית הדין קודם גמר הדין, ואם כן אין בעל הזיבורית קודם וגובה לפני בעל הבינונית. הגמרא מעמידה את המחלוקת באופן אחר: אֶלָּא לֹא צְרִיכָא – לא נצרך דינו של רב נחמן אלא באופן דְּאִית לֵיהּ לְחַד – שיש לאחד מהם שתי קרקעות, עִידִּית וּבֵינוֹנִית, וְאִית לֵיהּ לְחַד רק זִיבּוּרִית. מַר – רב נחמן סָבַר, כְּשֶׁלּוֹ הֵן שָׁמִין – לפי שדותיו של הלוה קובעים מהי עידית ובינונית, ולכן בכל אופן יש כאן ריוח לבעל הזיבורית, ואין זה הפוכי מטרתא, שכן הוא לעולם גובה את הבינונית, ולכשיגבו ממנו, אפילו אם כבר גבה את הבינונית לא

המשך בעמוד רלו

יגבו אלא זיבורית, שהרי הבינונית שגבה נחשבת אצלו כעידית.

**וּמַר** – ואילו רב ששת **סָבַר, כְּשֶׁל כָּל אָדָם חֵן שָׁמַיִן**, ולכן, כיון שבאו שניהם ביחד לגבות, יגבו בית דין את הקרקע הבינונית לבעל הזיבורית, ואז יגבו אותה חזרה לבעליה הראשונים. ונמצא שאין כל תועלת בגביית החובות, וזה הפוכי מטרתא.

הגמרא מקשה על דעת רב ששת ממשנתינו: **תָּנַן** במשנתינו, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, שנים שהוציאו שטר חוב זה על זה, **זֶה גּוֹבֶה** חובו, **וְזֶה גּוֹבֶה** חובו. וקשה על דעת רב ששת, שכל אחד עומד בשלו. **תִּרְגְּמָהּ רַב נַחְמָן, אַלִּיבָּא דְּרַב שֵׁשֶׁת** – רב נחמן פירש את המשנה לפי דעת רב ששת, **בְּגוֹן שֶׁלָּוָה זֶה לְעֶשֶׂר** שנים, **וְזֶה לוה לְחָמֵשׁ** שנים, ולכן זה גובה וזה גובה, שהלוה לחמש שנים גובה את חובו, והקרקע עומדת אצלו עוד חמש שנים, עד שיגיע זמנו לפרוע את חובו.

הגמרא מבררת תירוץ זה: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר כאן. **אִילֵּימָא** – אם נאמר שהלוה **הָרִאשׁוֹן** לוה **לְעֶשֶׂר** שנים, **וְהַשֵּׁנִי** בא לאחר שנה **וּלוה לְחָמֵשׁ** שנים, **בְּהָא לֵימָא אַדְמוֹן** – וכי באופן זה יאמר אדמון שאין הלוה הראשון חייב לפרוע את חובו כלל, בטענת **'אִילּוּ הֲיִיתִי חַיָּיב לְךָ, כֵּיצַד אַתָּה לוֶה מִמֶּנִּי', הָא לֹא מָטָא וְמַנַּיהּ** – הרי בעת שחזר השני ולוה עדיין לא הגיע זמן פרעון החוב, ולכך לא יכל לגבות את חובו, והיה מוכרח ללות, שכן היה זקוק למעות. **אֶלָּא** כוונת רב נחמן, להעמיד באופן שלוה **הָרִאשׁוֹן לְחָמֵשׁ** שנים, **וְהַשֵּׁנִי** לוה **לְעֶשֶׂר** שנים.

הגמרא ממשיכה לברר את התירוץ: **הֵיכִי דָּמֵי** – במה מדובר, **אִי דְּמָטָא וְמַנַּיהּ** – אם מדובר באופן שהגיע זמן פרעון ההלואה הראשונה קודם שחזר השני ולוה ממנו לעשר שנים, **מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנָן** – מה טעמם של חכמים הסוברים במשנה שאין יכול לטעון לו 'אילו הייתי חייב לך כיצד אתה לוה ממני'. **וְאִי דְּלָא מָטָא וְמַנַּיהּ** – ואם מדובר באופן שחזר השני ולוה ממנו כשעדיין לא הגיע זמן פרעון של ההלואה הראשונה, **הָא לֹא מָטָא וְמַנַּיהּ** ולא יכל השני לתבוע את חובו, וכיון שהיה זקוק למעות הוצרך ללוות ממנו, **וְאם כן, מַאי טַעְמָא דְּאַדְמוֹן**, שסובר שהלוואה שניה זו היא הודאה שאין החוב הראשון קיים.

מבארת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אין מחלוקתם של אדמון וחכמים נצרכת אלא באופן **דְּאָתָא** – שבא ראובן ללוות משמעון **בַּהֲהוּא יוֹמָא דְּמִשְׁלַם חֲמֵשׁ** – באותו יום שנשלמו חמש שנים של זמן ההלואה הראשונה. **מַר סָבַר** – חכמים סוברים, **עָבִיד אִינִישׁ דַּיְיזִיף לְיוֹמֵיהּ** – אדם עשוי ללוות לצורך יום אחד, כיון שנצרך כעת למעות ואינו יכול לחכות למחר, אף שאז יוכל לגבות את חובו, ולכן אין ההלואה השניה הוכחה שהחוב הראשון לא קיים, **וּמַר** – אדמון **סָבַר, לֹא עָבִיד אִינִישׁ דַּיְיזִיף לְיוֹמֵיהּ** – אין אדם עשוי ללוות ליום אחד, וכיון שלוה מן הראשון, בודאי שלא היה לו חוב לגבות למחרת, והרי זה הוכחה ששטרו פרוע או מזויף.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: **רָמֵי בַּר חָמָא אַמַּר, הָכָא בִּיתְמֵי עָסְקִינַן** – משנתינו עוסקת באופן שמת אחד מבעלי החוב וכעת תובעים היתומים את החוב, **דִּיתְמֵי מִינְּבָא גָּבֵי** – שדין היתומים שיכולים לגבות חובות של אביהם, **אַגְּבוּיֵי לָא מַגְּבִינַן מִינַּיְיהוּ** – אך לא גובים מהם חובות של אביהם אלא אם כן הניח אביהם קרקע, וכאן מדובר שלא הניח אביהם קרקע. ולפיכך יש תועלת בגביית חוב זה, ואין זה הפוכי מטרתא, אף לשיטת רב ששת. הגמרא מקשה על תירוץ זה: **וְהָא** [–והרי] **'זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה' קָתָנֵי** במשנה, ולפי תירוצו של רמי בר חמא, אין שני החובות נגבים אלא רק החוב שחייב בעל הדין השני ליתומים. מתרצת הגמרא: כוונת המשנה היא, **זֶה גּוֹבֶה, וְזֶה רָאוּי לִגְבּוֹת וְאֵין לוֹ**, כלומר, היתומים גובים, ואילו השני ראוי חובו להיגבות אך אין לו מהיכן לגבות, שכן לא הניח האב קרקע, ואין כוונת המשנה שהחוב השני אכן נגבה בפועל.

הגמרא מקשה על ביאור זה: **אָמַר רָבָא, שְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת בַּדָּבָר** – שתי קושיות יש על הסבר זה. **חֲדָא** – קושיא ראשונה, **דְּהָרֵי 'זֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה' קָתָנֵי** במשנה, ומשמעות הלשון היא שאכן שני החובות נגבים בפועל, ולא רק שהם ראויים לגבות. **וְעוֹד** קושיא, שאף במקרה שהעמיד רמי בר חמא, שלא הניח אבי היתומים קרקע, **לְגַבֵּינְהוּ אַרְעָא לְיַתְמֵי** – שיתן בעל דינם ליתומים קרקע בחוב שהוא חייב לאביהם, **וְאִי יוכל לֵיהֲדַר וְלְגַבֵּינְהוּ מִינַּיְיהוּ** – לחזור ולגבותה מהם, בחוב שאביהם חייב לו, **כְּדַרְבָּ נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹבַת אֲבִיהֶן, בַּעַל חוֹב** של אביהם **חוֹזֵר וְגוֹבֶה אוֹתָן מֵהֶן**, שכן הקרקע שגבו תמורת חוב שהיה לאביהם, משתעבדת לחובות שהיה אביהם חייב. מסיקה הגמרא: **קַשְׁיָא** – אכן קשה תירוצו של רמי בר חמא.

הגמרא מנסה ליישב את ביאורו של רמי בר חמא: **וְלוֹקְמָהּ** – ויעמיד את דין המשנה 'זה גובה וזה גובה', במקרה **דְּאִית לְהוּ לְיַתְמֵי** קרקע **זִיבּוּרִית, וְאִית לֵיהּ לְדִידֵיהּ** – ויש לבעל דינם, קרקע **עִידִית** וקרקע **בֵּינוֹנִית, דְּאָזְלֵי יַתְמֵי גָּבוּ** – שהולכים היתומים וגובים ממנו את הקרקע **בֵּינוֹנִית, וּמַגְּבוּ לֵיהּ** – ואילו היתומים נותנים לו את הקרקע **זִיבּוּרִית, דְּאִי נַמִּי** – שאף לדעת רב ששת הסובר **'כְּשֶׁל כָּל אָדָם חֵן שָׁמַיִן'**, וקרקע זו זיבורית, ובעל חוב הרי דינו בבינונית, אף על פי כן הם מגבים לו קרקע זו, **דְּהָא** [–שהרי] **אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא מִזִּיבּוּרִית**, ואם כן, אין להקשות על רב ששת שאמר שכל אחד עומד בשלו מכך שאמרה המשנה 'זה גובה וזה גובה', כיון שהמשנה דיברה ביתומים, באופן שיש תועלת בגבייה כזו. דוחה הגמרא: **הָנֵי מִילֵּי** – הכלל שאין נפרעים מנכסי יתומים אלא מזיבורית, נאמר רק **הֵיכָא דְּלֹא תָּפֵס** בעל חובם קרקע עבור חובו, ואז בית דין מגבים לו מן הזיבורית. **אֲבָל הֵיכָא דְּתָפֵס** בעל חובם קרקע שאינה זיבורית בחובו, **תָּפֵס**, ואין היתומים יכולים להוציא ממנו. ואם כן, בנידון זה שבעל חוב של היתומים מחזיק בבינונית שהם רוצים לגבות, הוא יכול לטעון כנגדם שהוא מחזיקה תמורת החוב שהם חייבים לו, ואינו חייב להגבותה להם. ולכן, אי אפשר לתרץ את דברי רב ששת שבמשנה מדובר בגביה מיתומים.

## משנה

המשנה דנה בזכות הבעל לכוף את אשתו לעבור לגור במקום אחר: ארץ ישראל נחלקת לשלש **אֲרָצוֹת לְעִנְיַן נְשׂוֹאִין**, ואלו הן, **יְהוּדָה וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְהַגָּלִיל. אֵין מוֹצִיאִין** את האשה בעל כרחה מארץ לארץ אפילו **מֵעִיר לְעִיר**, כגון מעיר ביהודה לעיר בגליל, **וְכן אֵין מוֹצִיאִין** אותה **מִפְּרַךְ לִפְרַךְ** אחר, שבארץ אחרת, **אֲבָל בְּאוֹתָהּ הָאָרֶץ, מוֹצִיאִין מֵעִיר** אחת **לָעִיר** אחרת, **וְכן מִפְּרַךְ** אחד **לִפְרַךְ** אחר באותה הארץ,

**אֲבָל לֹא** מוציאים אותה **מֵעִיר לְכַרְךְ, וְלֹא מִכַּרְךְ לָעִיר**, אפילו באותה הארץ. **מוֹצִיאִין מִנָּוֶה רָעָה** – ממקום רע, שהתבואה והפירות מצויים שם ביוקר, **לְנָוֶה הַיָּפָה** – מקום טוב, שהתבואה והפירות מצויים שם בזול. **אֲבָל לֹא מִנָּוֶה הַיָּפָה לְנָוֶה רָעָה.** רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל **אוֹמֵר, אַף לֹא** מוציאין את האשה **מִנָּוֶה רָעָה לְנָוֶה יָפָה**, אף שהוא מקום טוב יותר, **מִפְּנֵי** שֶׁהמעבר מן הנוה הרעה אל הַנָּוֶה הַיָּפָה, **בּוֹדֵק** את הגוף, ועלול להזיק לו.

* * *

## גמרא

הגמרא מבררת את הטעם שאינו יכול לכוף את אשתו לצאת מעיר לכרך: **בְּשְׁלָמָא** – מובן דין המשנה שאין לצאת **מִכַּרְךְ לְעִיר, דִּכְכַרְךְ שְׁכִיחֵי כָּל מִילֵּי, בְּעִיר לֹא שְׁכִיחֵי כָּל מִילֵּי** – משום שבכרך מצויים שווקים ויש בו כל הדברים הנצרכים, ובעיר לא נמצא כל דבר. **אֶלָּא מֵעִיר לְכַרְךְ, מַאי טַעְמָא** – מהו הטעם של הדין שאין הבעל יכול להוציא את אשתו מעיר לכרך, הרי נוח יותר לגור בכרך. מבארת הגמרא: דין זה, **מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא, מִנַּיִן שֶׁיִּשִּׁיבַת כְּרַכִּים קָשָׁה** יותר מישיבת הערים, **שֶׁנֶּאֱמַר** (נחמיה יא ב) 'וַיְבָרְכוּ הָעָם לְכָל הָאֲנָשִׁים הַמִּתְנַדְּבִים לָשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלָיִם' [–שהיא כרך], ומלשון 'מתנדבים' משמע, שאכן קשה לגור בכרך יותר מאשר בעיר, שכן בכרך הצפיפות רבה יותר, ואין שם אויר, ואילו בעיר יש גגות ופרדסים הסמוכים לבתים. ולכן אין הבעל יכול להוציא את אשתו מכרך לעיר ולא מעיר לכרך, שכן לכל אחד יש יתרון על פני השני.

* * *

שנינו במשנה: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כו' אף לא מנוה רעה לנוה יפה, מפני שהנוה היפה בורק. שואלת הגמרא: **מַאי בּוֹרֵק** – מה הפירוש 'בודק', כלומר, מדוע יש חסרון לדור בנוה היפה. משיבה הגמרא: **כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שִׁינּוּי וֶסֶת** – כל שינוי של הרגל, אפילו לטובה, גורם **לִתְחָלַּת חוֹלִי מֵעִים.**

הגמרא מביאה פסוק במשלי המתבאר לפי דברי שמואל: **בָּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא,** ונאמר (משלי טו טו) 'כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים', וקודם שממשיכה הגמרא להביא את דברי בן סירא מקשה הגמרא על פסוק זה: מדוע כל ימי העני רעים, **וְהָאֵיכָא** – והרי ישנם **שַׁבָּתוֹת** וְיָמִים טוֹבִים, שבהם אף לעניים מחלקים מאכלים טובים. מתרצת הגמרא: **כְּדִשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שִׁינּוּי וֶסֶת,** ואפילו לטובה, גורם **לִתְחָלַּת חוֹלִי מֵעִים,** ולכן, שבתות וימים טובים שבהם אוכל העני יותר מהרגלו נחשבים אף הם ימים רעים, ולכן כל ימיו רעים.

הגמרא מביאה את דברי בן סירא על הפסוק: **בֶּן סִירָא אוֹמֵר,** לא רק ימיו רעים, אלא **אַף לֵילוֹת** העני רעים, שכן **בְּשַׁפָּל גַּגִּים גָּנוּ** – ביתו של העני הוא הנמוך ביותר, שכן אין לו כסף לקנות בית גבוה יותר, **וּבְמֵרוֹם הָרִים כַּרְמוֹ** – כרמו הוא במעלה ההר, שהוא מקום גרוע, שאין נוח לעבדו, שכן אין לו כסף לקנות כרם במקום משובח יותר. **מִמַּטַּר גַּגִּים לְגָנּוֹ** – כאשר יורד גשם המטר היורד על גגות אחרים, דולף לגגו שהוא הנמוך ביותר, וטורדו אף בלילות, **וּמֵעֲפַר כַּרְמוֹ לַכְּרָמִים** – הזבל, שהביא העני לכרמו, נופל ונשפך לכרמים אחרים, הנמצאים במורד ההר, ולכן אין לעני מנוחה אף בלילות.

## משנה

המשנה מוסיפה לדון בהאופנים שהבעל יכול לכוף את אשתו לצאת למקום אחר: **הַכֹּל מַעֲלִין** – אדם יכול לכוף את כל בני ביתו לעלות **לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** לדור בה, **וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין** – אך אין לו זכות לכפות את בני ביתו לצאת מארץ ישראל. וכן **הַכֹּל מַעֲלִין** – אדם יכול לכוף את כל בני ביתו לעלות **לִירוּשָׁלַיִם, וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין** – אך אין לו זכות לכפות את בני ביתו לצאת מירושלים. **אֶחָד הָאֲנָשִׁים וְאֶחָד הַנָּשִׁים** – דינים אלו נאמרו בין אם האיש הוא זה שרוצה להעלות או להוציא, ובין אם האשה היא הרוצה בכך. אגב שהמשנה דנה באדם הרוצה לעקור דירתו לארץ ישראל או להיפך, מביאה המשנה דין נוסף בענין הנושא אשה בארץ ישראל: **נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, נוֹתֵן לָהּ** את כתובתה **מָמָּעוֹת** המקובלות **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.** וכן אם אדם **נָשָׂא אִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְגֵרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקְיָא,** גם כן **נוֹתֵן לָהּ** את כתובתה **מָמָּעוֹת** המקובלות **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** ולא אלו המקובלות בקפוטקיא, שהם קטנות ושוקלות פחות ממעות קפוטיקא. וכן אם אדם **נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקְיָא, וְגֵרְשָׁהּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל,** גם הוא **נוֹתֵן לָהּ** את כתובתה **מָמָּעוֹת** המקובלות **בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.** רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל **אוֹמֵר,** במקרה זה, כיון שנשאה בקפוטקיא, הוא **נוֹתֵן לָהּ** את כתובתה **מָמָּעוֹת קַפּוֹטְקְיָא.** אך אם אדם **נָשָׂא אִשָּׁה בְּקַפּוֹטְקְיָא, וְגֵרְשָׁהּ בְּקַפּוֹטְקְיָא,** לדברי הכל הוא **נוֹתֵן לָהּ** את כתובתה **מָמָּעוֹת קַפּוֹטְקְיָא.**

* * *

## גמרא

הגמרא דנה בחלק הראשון של המשנה. שנינו במשנה: 'הַכֹּל מַעֲלִין לארץ ישראל', ולשון 'הכל', שנקטה המשנה הוא לשון ריבוי. שואלת הגמרא: **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה באה המשנה לרבות. משיבה הגמרא: **לְאַתּוּיֵי עֲבָדִים** – לרבות עבדים עבריים שאף אותם הוא יכול לכפות לעלות עמו לארץ ישראל. שואלת הגמרא: **וְלִמַּאן דְּתָנֵי עֲבָדִים בְּהֶדְיָא** – ולמי שגורס 'עבדים' בפירוש במשנתינו, **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה באה תיבת 'הכל' לרבות. משיבה הגמרא: **לְאַתּוּיֵי** שמעלים אפילו **מִנָּוֶה הַיָּפָה** בחוץ לארץ **לְנָוֶה רָעָה** בארץ ישראל. שנינו במשנה: 'וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין מארץ ישראל'. שואלת המשנה: **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה באה תיבת 'הכל' לרבות. משיבה הגמרא: המשנה באה **לְאַתּוּיֵי עֶבֶד** כנעני **שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, דְּאַמְרִינַן לֵיהּ** – שאנו אומרים לרבו שבחוץ לארץ, **זַבְּנֵיהּ הָכָא** וְזִיל – מכור אותו כאן ולך, כלומר מכור אותו לאדם שגר בארץ ישראל, כיון שאינך יכול להוציאו בעל כרחו לחוץ לארץ, **מִשּׁוּם** מצות **יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.**

שנינו במשנה: **'הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם'.** שואלת הגמרא: **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה באה תיבת 'הכל' לרבות. משיבה הגמרא: **לְאַתּוּיֵי** – לרבות שמעלים לירושלים אפילו **מִנָּוֶה הַיָּפָה לְנָוֶה הָרָעָה.**

עוד שנינו במשנה: 'וְאֵין הַכֹּל מוֹצִיאִין מירושלים'. שואלת הגמרא: **לְאַתּוּיֵי מַאי** – מה באה תיבת 'הכל' לרבות. משיבה הגמרא: **לְאַתּוּיֵי** – לרבות שאין מוציאין מירושלים **אֲפִילּוּ מִנָּוֶה הָרָעָה לְנָוֶה הַיָּפָה** שחוץ לירושלים. ואמנם דין זה מיותר שהרי נלמד בקל וחומר מהדין הקודם, שאם מעלים מנוה יפה שחוץ לירושלים לנוה רעה בירושלים, הרי ודאי שאין מוציאין ממנו, **וְאֵידֵי דְּתָנָא רֵישָׁא 'אֵין מוֹצִיאִין', תָּנָא סֵיפָא נַמִּי 'אֵין מוֹצִיאִין'** – אלא אגב ששנה התנא, ברישא של המשנה, לשון 'אין מוציאין', שנה התנא גם בסיפא לשון 'אין מוציאין', אף שבאמת לא למדנו דין חדש מלשון זו.

* * *

הגמרא מביאה ברייתא, המלמדת על הזכות לכפות את בן הזוג לעלות לארץ ישראל וירושלים, ושלא לצאת מהן: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הוּא – הבעל אוֹמֵר לַעֲלוֹת** מחוץ לארץ לארץ ישראל או משאר ארץ ישראל לירושלים, **וְהִיא** – האשה **אוֹמֶרֶת שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת, כּוֹפִין אוֹתָהּ לַעֲלוֹת** עם בעלה, **וְאִם לָאו** – ואם מסרבת לעלות, **תֵּצֵא בְּלֹא כְּתוּבָּה** – רשאי בעלה לגרשה, ואינו צריך לשלם לה את כתובתה. וכן להיפך, באופן **שֶׁהִיא אוֹמֶרֶת לַעֲלוֹת, וְהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא לַעֲלוֹת, כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת** עם אשתו, **וְאִם לָאו, יוֹצִיא וְיִתֵּן כְּתוּבָּה** – יכולה האשה לכופו לגרשה, וחייב הבעל לתת

המשך בעמוד יג

לה את כתובתה. הגמרא מביאה אופנים שונים בענין זה: **היא אומרת לצאת והוא אומר שלא לצאת, כופין אותה שלא לצאת, ואם לאו** – שהיא מסרבת להישאר, **תצא בלא כתובה** – רשאי בעלה לגרשה בלא לשלם לה את כתובתה. וכן להיפך, **הוא אומר לצאת והיא אומרת שלא לצאת, כופין אותו שלא לצאת, ואם לאו** – שהוא מסרב להישאר, **יוציא ויתן כתובה.**

* * *

הגמרא עוברת לדון בחלק השני של המשנה: **נשא אשה כו'**, בארץ ישראל וגרשה בקפוטקיא נותן לה ממעות ארץ ישראל, נשא אשה בקפוטקיא וגרשה בארץ ישראל נותן לה ממעות ארץ ישראל. שואלת הגמרא: **הא גופא קשיא** – דברי המשנה מצד עצמם קשים. **קתני** – שבתחילה שונה המשנה, **נשא אשה בארץ ישראל, וגרשה בקפוטקיא, נותן לה** את כתובתה **ממעות** המקובלות **בארץ ישראל, אלמא כתר שיעבודא אזלינן** – מוכח מכאן שהולכים אחר המקום שנשתעבד הבעל וכיון שהשתעבד לה בארץ ישראל, משלם לה ממעות ארץ ישראל. אך **אימא סיפא** – פרש את דין המשנה בסיפא **'נשא אשה בקפוטקיא, וגרשה בארץ ישראל, נותן לה** את כתובתה **ממעות ארץ ישראל, אלמא כתר גוביינא אזלינן** – ואם כן מוכח שהולכים אחר שעת הגבייה, וכיון שגירשה בארץ ישראל, משלם לה ממעות ארץ ישראל, ונמצא שדברי המשנה סותרים. מתרצת הגמרא: **אמר רבה, מקולי כתובה שנו כאן** – המשנה כאן שונה אחד מן הדינים שבו הקילו חכמים לגבי כתובה, והקולא היא שאם יש שינוי במטבע בין מקום הנישואין למקום הגירושין, רשאי הבעל לשלם את הכתובה במטבע הפחותה מביניהן. והטעם שמקילים בכך, **קסבר כתובה דרבנן** – משום שהתנא של משנתינו סובר שחיוב כתובה הוא מדרבנן, ולכן חכמים הקילו בחיובה.

הגמרא מבארת את דעת החולק במשנתינו. שנינו במשנה: **רבן שמעון בן גמליאל אומר**, אם אדם נשא אשה בקפוטקיא, וגירשה בארץ ישראל, **נותן לה ממעות** המקובלות **בקפוטקיא.** וטעמו משום **דקסבר כתובה דאוריתא**, וכיון שכך אי אפשר להקל בחיוב הבעל, ומחויב ליתן לה ממעות קפוטקיא השוות יותר, כעיקר הדין שהולכים אחרי המקום שנשתעבד לה.

הגמרא מביאה ברייתא המלמדת את דינו של חוב רגיל: **תנו רבנן, המוצא שטר חוב על חבירו, אם כתוב בו שהלוואה היתה בכסף, מגבהו ממעות כסף**, שכן השתעבד הלוה למלוה במעות בבל. וכן אם **כתוב בו** שההלוואה היתה במלוה **ממעות ארץ ישראל**, שכן השתעבד לו במעות אלו. אך אם **כתוב בו סתם** – כלומר שאין כתוב בשטר מקום ההלואה, הולכים בו אחר מקום הגבייה, ולכן אם **הוציאו** לגבות בו **בכסף, מגבהו ממעות בבל**, ואם **הוציאו בארץ ישראל, מגבהו ממעות ארץ ישראל.** דין נוסף באותו ענין: אם **כתוב בו 'כסף' סתם**, כלומר, שכתוב סכום המטבעות, ולא כתוב בו איזה מטבע אם סלעים או דינרים או פונדיונים, אז הדין הוא, **מה שירצה לוה, מגבהו** למלוה, כלומר איזה סוג מטבע שירצה, ואפילו איסרים, שהם מטבעות קטנים ביותר. הברייתא מסיימת: **מה שאין כן בכתובה.** מבררת הגמרא: **אהייא** – על איזה מן הדינים המוזכרים בברייתא נאמר שאין הדין כן בכתובה. משיבה הגמרא: **אמר רב משרשיא, אריסא** – על הדין שנאמר ברישא שאם נכתב בשטר מקום ההלואה הולכים אחריו אף אם הוציא את השטר במקום אחר, מוסיפה הברייתא שאין הדין כן בכתובה, שכן בכתובה גובה מהמטבע הפחותה מבין שני המקומות. ודין זה **לאפוקי** [–להוציא] **מדרבן שמעון בן גמליאל, דאמר כתובה דאוריתא**, ולדעתו, הולכים גם בכתובה אחר מקום השיעבוד, ומשלם תמיד מהמעות המקובלות במקום הנישואין.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: אם **כתוב בו כסף סתם, מה שירצה לוה, מגבהו**. מקשה הגמרא: **ואימא** – שמא הטעם שלא נכתב בשטר סוג המטבע, כיון שבאמת לא הלוהו מטבעות, אלא הלוהו **נכבא** – חתיכות מתכת של כסף, ואם כן מדוע יכול ליתן לו כל מטבע שירצה ואינו מחויב לתת לפחות נסכא. מתרצת הגמרא: **אמר רבי אלעזר, דכתיב ביה 'משבע'** – כתוב בשטר שהלוהו מטבע, אלא שלא כתוב איזו מטבע, ולכן אין לפרש שהכוונה ל'נסכא'. מקשה הגמרא: **ואימא פריטי** – שמא הכוונה לפרוטות נחושת, שהן הגרועות שבכל המטבעות. מתרצת הגמרא: **אמר רב פפא, פריטי דכספא לא עבדי אינשי** – אין אנשים עושים פרוטות מכסף, ולכך אין לפרש לשון השטר על פרוטות נחושת, שכן כתוב בשטר 'כסף'.

* * *

הגמרא דנה בשבח ובמעלת ארץ ישראל: **תנו רבנן, לעולם ידור אדם בארץ ישראל, אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים, ואל ידור בחוצה לארץ, ואפילו בעיר שרובה ישראל. שכל הדר בארץ ישראל, דומה כמי שיש לו אלוה, וכל הדר בחוצה לארץ, דומה כמי שאין לו אלוה**, שנאמר (ויקרא כה לח) **'לתת לכם את ארץ כנען, להיות לכם לאלהים'**, ומשמע בפסוק ש'להיות לכם לאלהים' תלוי במה שתשבו בארץ כנען. תמהה הגמרא: **וכי יתכן לומר שכל מי שאינו דר בארץ, אין לו אלוה**. מבארת הגמרא: **אלא** הכוונה היא **לומר לך, שכל הדר בחוצה לארץ, כאילו עובד עבודת כוכבים.** הגמרא מביאה ראיה לכך: **וכן בדוד הוא אומר** (שמואל א' כו יט), **'כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'** [–כלומר, גרשוני מלגור בארץ ישראל, שהיא נחלת ה'] **לאמור, לך עבד אלהים אחרים'**. תמהה הגמרא: **וכי מי אמר לו לדוד 'לך עבוד אלהים אחרים', אלא לומר לך, שכל הדר בחוצה לארץ, כאילו עובד עבודת כוכבים.**

הגמרא דנה אם מותר לעלות מבבל לארץ ישראל: **רבי זירא** הוה **קמשתמיט מיניה דרב יהודה** – היה משתמט מלהראות לרב יהודה רבו, משום **דבעא למיסק** – שרצה רב זירא לעלות מבבל **לארץ ישראל**, וחשש שרב יהודה ימחה בו, משום **דאמר רב יהודה, כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר במצות עשה, שנאמר** (ירמיה כז כב),